

הרב ירמי סטביסקי
מיישבת הר עציו לticaן הימלפרב

א. שני המאורות

לאחר סיום לימודי בישיבה למדתי באוניברסיטה באראה"ב. במסגרת שיעורי החובה של התלמידים החדשניים נדרשתי לקחת גם שיעור חיבור. אחת המטלות באותו שיעור הייתה לכתוב חיבור המשווה בין שני אנשים שונים, ובלי הרבה התרגשות החלטתי לכתוב אותו על שני רבותי הגדולים – הרב אהרון ליכטנסטein שליט"א והרב יהודה עמיטל צצ"ל.

פתחתי את החיבור בתיאור השוני הגדול הקיים בין שני האנשים, המתבטא בראש ובראשונה בביוגרפיות השונות שלהם: האחד, אוד מוצל מאש, למד בישיבות הונגריה של טרומ מלחמת העולם השנייה ואינו בעל השכלה כללית פורמללית; ואילו الآخر, אומנם בן של פליטים, אך גדול והת่าน בניו-יורק שלאחר המלחמה, והוא תלמידו המובהק של הרב סולובייצ'יק ב-U.Y., בעל תואר דוקטור מאוניברסיטת הרווארד, המוסד האקדמי החשוב ביותר באראה"ב.

אין ספק כי המקום בו גדל השפיע על אישיותם ועל אופיהם של שני ענקי רוח אלו, אך זהוי רק תחילתו של ההבדל הקיים ביניהם. הרב ליכטנסטein שקוע עמוק בעולם הלמדנות המסורתית. אהבתו הגדולה ביותר, כפי שהעיד על עצמו, היא לימוד גمرا, ועיקר עיסוקו בהעברת מסורת תורה שבבעל-פה אותה ינק מרבו, הגרי"ד סולובייצ'יק. לשיטתו, הכללי המركזי המשיע בלמידה התורה הוא השכל, כאשר תהליכי הלימוד מחיב משמעת ברזל ומחיבות אין קץ. זכור לי היטב המתח האינטלקטואלי ששרר בשיעור היומי ובשיעור הכללי, בהם ניסה הרא"ל לברר את מחלוקת הראשונים ולהילחם את מלחמתה של תורה. מעולם לא היה לי מורה טוב כרב ליכטנסטein.

לעומתו, הרב עמיטל הזריך עלי אוור אחר. אף על פי ששורש נשמו ינק מבית המדרש, נדמה היה שכל העולם מעוניין אותו. אם מהרב ליכטנסטein קיבלתי מסורת

מישיבת הר עציון לתיכון הימלפרב | רסט

לימודית מסודרת, הרי שמהרב עmittel למדתי על המפגש שבין התורה לבין החיים, בבחינת "בְּכָל־דָּקֶקָּךְ צַעֲהוֹ" (משל ג, ו). יתכן شبש בעבדה זו בקיומו בספר השאלות והתשובות הייתה כה מופלה.

מאפיין בולט נוסף בתורתו של הרב עmittel הוא יסוד הפתעה. לא יכולתי לצפות מראש כיצד הוא יתמודד עם בעיה פרטית או לאומי, מלבד העובדה שרחמים, סובלנות אנושית ובעיקר החשיבות של חי אדם, יהיו נר לרגלי. השתקוקתי לモצא פיו בסוגיות חינוכיות, משפחתיות ופוליטיות.

מלבד זאת, מהרב עmittel זכיתי ללמידה את כוחו ואת עומקו של הניגון, ועל החובה לחזור עליו פעמים רבות עד שתישיב במקום הנכוּן בנשמה. במקביל לעולם הלמדנות ההונגרית, לימדנו מהרב עmittel חסידות.

דוגמה להבדל הגישות השורר בין שני ראשי הישיבה נחרטה במוחי במיוחד. זכר אני את השיעור שננתן הרב לייכטנשטיין כדי להסביר מדוע הוא מתנגד ל"עסקת ג'בריל" ביחס לחייב השבויים, ואת השיעור שהעריך הרב עmittel כדי להסביר מדוע עסקה כזו מותרת. באותו מקרה נדמה היה לי שהרב לייכטנשטיין אומנם מנתח את הסוגיה בכאב גדול, אך בסופו של דבר מכריע בלי פשרות על פי הכללים ההלכתיים המוראים כי "אין פודין את השבויין יותר על כדי דמיים" (בבלי, כתובות נב ע"ב); ואילו הרב עmittel הכריע בצורה הפוכה, כיון שלא יכול היה להשלים עם הפקרת חיילים יהודים בשבי האצורי. נראה היה לי שהרב לייכטנשטיין פוסק מתוך עיון בדברי הראשונים והאחרונים ולבסוף מאزن את המסקנה בהתאם למציאות, ולעומתו נקודת המוצא של הרב עmittel הייתה החובה המוסרית עצמה להחזיר את החיילים הביתה. לאחר שקבע מה ראוי לעשות הוא מצאabisos לדבורי בדברי הראשונים והאחרונים.

במובן מסוים ניתן לנתח את ההבדלים בהם הבחןתי בין שתי הדמויות השונות כך: הרב לייכטנשטיין הוא תיאורטיקן של התורה, ואילו הרב עmittel התאמץ לשלב את התורה בתוך החיים עצמם; הרב לייכטנשטיין לימד אותי להתאמץ בלימוד התורה ובהבנה, ואילו הרב עmittel לימד אותי להתבונן בנפשי שלו; הרב לייכטנשטיין הפר כל הלכה לאידיאה אלוהית הגבוהה מעל הזמן והמקום, ואילו הרב עmittel התאמץ להבין כיצד ניתן, אם בכלל, ליישם את האידיאות האלוהיות במציאות המורכבת שבה אנו חיים.⁴

4. בהקשר זה, פעם הרأיתי לרוב עmittel ביקורת בכתב ראש ישיבה חשוב מאוד נגד הפסק הנוצע של הרב גורן בעניין "פרשת שני המזרירים", בו התיר אותו לבוא בקהל. תגובתו של הרוב עmittel הייתה חדה ביותר: "מי שלא מוכן לפסוק – שישתוק". הרוב עmittel הוסיף שרכבו הדריכים בהן התאמכו

לא במקורה אהב הרוב ליכטנשטיין לעסוק בעבודת הקרבנות. מאידך, אין זה מקרה כי דוקא הרוב עמיטל ניסה להשפיע על הפוליטיקה הישראלית במסגרת תנועת "מיד".

ב. העוצמה שבאחד הכוחות

לאורך השנים תחתי: כיצד יכולם שני האנשים הגדולים הללו לדור בכפיפה אחת, כאשר נדמה היה לי ששאלת מהותיות רבות תפיסת העולם המרכזית שלהם שונה מאוד?

יתכן שמדובר בשוני שבין ראש הישיבה הוא שיצר את העוצמה של הישיבה. שני ענקיו עולם אלו היו כה גדולים, עד שידעו לצמצם עצמם אחד בנסיבות השני. נראה הבינו שהרווחה לישיבה גדול הרבה יותר בזכות העובדה ששניהם משמשים כראשי ישיבה. לימוד תורה אמייני מחייב דיאלקטיקה, שהרי המבנה הבסיסי של התורה שבבעל פה הוא המחלוקת. הראייה קוק עומד על כך באורות הקודש, ומדגיש את החובה באיחוד עולמות רוחניים ויצירת סינטזה ביניהם:

את מהצרות הגדלות של העולם הרוחני של האדם הוא מה שכל מקצוע של מדע ושל רגש מעכב עצמו את ההופעה של המקצוע الآخر. ומתווך בכך נשארים רוב בני אדם ל孔ים ובעלי גון יחידי, ומגרועותיהם השליליות הולכות וمتurbות... חסרונו זה לא יוכל להתמיד והעתיד של האדם בא יבוא, שיתפתח למעמד רוחני אי-יתן זהה, שלא די שככל מקצוע לא יסתיר את חברו, אלא שמכל מדע, מכל רגש, יהיה נשקר כל הימ המדעי וכל התהום ההרגשי.

(אורות הקודש א, טו)

בעצם העובדה שני ראשי הישיבה השונים כיהנו ייחדיו הם יצרו דיאלקטיקה חייה, אמיתית ועמוקה, בתוך בית המדרש.

הפוסקים לאורך הדורות התירו ממזרים. הוא התלונן על כך שמרכז הכהב הלכתית עבר מרבני הקהילה אל ראשי הישיבה. לדבריו, פוסק המתחכר עם הקשיים שלו בעלי בתים יפסוק לאחרת מאשר ראש הישיבה, הפוסק ממזרם מושבו לכמה מאות אברכים. ועיין בדברי עורך השולחן, המגן על היתר העירוב בשבת למורות שלדעתו כל הדרכים כיים נחשבות כרשות הרבים: "אבל על כל פנים, מה מועל הארכיות אחורי שהעירוב נתפשט ברוב ערי ישראל הרבה מאות שנים מוקדם ורק על סמך היתר זה, וכאליו בת קול יצא ואמרה הלכה כשיטה זו, ואם באננו לעכב לא לבד שלא יציתו אלא נראה כמשמעותם דבר זה נתפשט בכל ישראל... ווין כי מצוה וחובה ללמד זכות על כלל ישראל לכן שמתי את לבי להמציא איזה היתר" (הלכות שבת, טהה).

תורה אפשר ללמוד, אך האתגר הגדול הוא גם לחוות אותה. חווית התורה אינה יכולה להימסר באופן אוטומטי על ידי תכנית מחשב, אלא היא נוצרת בכל דור בזכות האישיות של מעבيري המסורת. لكن אין זה מספיק ללמידה אצל גдолוי הדור כי "אלו ואלו דברי אלוקים חיים" (בבל, עירובין יג ע"ב), אלא חייכים לשמש אותם ולחחות כיצד "אלו ואלו" יכולים לחיות ביחד אהבה, אהווה, שלום ורעות. באמצעות שיתוף הפעולה ביןיהם הראו לנו ראש הישיבה כיצד יכול רעיון 'אחד הכוחות' של הרואה' לפעול במציאות אנושית אמיתי, וכיום הדיאלקטיקה אכן יכולה לرمם את המציאות. אם השלים הוא אכן הערך הגדול מכולם ועליו נקרא שמו של הקב"ה, הרי שאנו זכינו לראותה בהתנהגותם של ראש הישיבה כיצד סתירה ומתח אינם הורסים את העולם אלא מאפשרים בניה ושלום, לאור התנהלותם של של בית הלל:

מן מה זכו בית הלל קבוע הלהקה כמותן? מן שnochin ועלובין היו,
ושונין דבריהם ודברי בית שמאי. ולא עוד, אלא שמקידמין דברי בית
(בבל, עירובין יג ע"ב)
שמעאי לדבריהם.

בעשור האחרון אני משמש כמנהל התיכון התורני 'הימלפרב' בירושלים. מהתנהלותם של ראש הישיבה למדתי מדויק כמה חשוב לגון את הוצאות החינוכי ולהעיר אותו בזרמים שונים ומגוונים של עולם התורה. תלמידי בית הספר ערים למחוקות שקיימות בתחום חדר המורים בסוגיות שונות, החל מהיחס לתרבות המערבית וכלה בשאלות דתיות-פוליטיות, אך הם רואים גם כיצד המתח האידיאולוגי הזה אינו מונע את האהבה והאהווה השוררת בין צוות המורים. אם התלמידים לא יפנימו רעיון זה, הם לא יהיו מסוגלים לתפקידם בעולם מרכיב המלא בסתריות. סביר להניח שהם יהיו גם בשלים פחות לחיה נשואין, שהרי נישואין מבוססים על הרעיון הנשגב של חיבור שתי בריות שונות. הניסיון לבנות עולם דתי חד גוני אינו מאפשר להנות מהאור האין סופי הקיים בעולם המורכב של הקדוש ברוך הוא.

ג. **תחומי אפורים והכרעה אישית**

נקודה שנייה אותה למדתי במהלך שנותי בישיבת הר עציון היא הרעיון הבסיסי של אחריות אישית בעבודת ה'. ראש הישיבה ידעו לפסוק הלהקה, אך במקרים רבים ההחלטה שלהם רק הציבה גבולות מימין ומשמאלו והשאירה מקום לשיקול דעת. מכך למדתי כי בהלהקה קיימים תחומיים אפורים רבים, בהם חייב האדם היהודי לקחת אחריות על מעשייו. ראש הישיבה לא הצליחו לנו להבהיר אליהם את האחריות האישית המוטלת علينا.

המודרנה הביאה בכנפיו שעבודים מסווגים חדשים: הן השעבוד למדע החילוני, המתackson ליכולת הבחירה של האדם המורכב, לשיטתו, ממערכת טכנית של ריאקציות כימיות; והן השעבוד לפונדמנטליזם הדתי, המטיל את כל ההכרעות הפרטניות והלאומיות על המנהיגים הדתיים. דוקא בשל אמונה גדולה באחריותו ובכוחו של היחיד השאירו ראשי הישיבה הכרעות רבות בידיהם שלנו, בעיקר בכל הנוגע לחיינו הפרטיים.

אומנם בעניינים שנגעו לדרך ולאופיה של הישיבה ברור היה שם ורק הם יכירו מה תהיה השקפת העולם. כשהאחד התלמידים ניסה לסתות מקו זה בפרהסיה הרי שהם נלחמו בעוז על דמותה ועל השקפת עולמה של הישיבה.

בעבודתי עם נערים בגיל ההתבגרות אני למד שאין דבר חשוב יותר מאשר החובה של המהנכים ללוות את התלמידים אך לא לכפות עליהם, להשפייע עליהם אך לא לשלול מהם את חופש הבחירה. אין זו השקפה הנובעת מהכרה חינוכית או פסיכולוגית בלבד, אלא אמונה דתית בדבר חופש הבחירה של האדם, והចורך של כל יחיד ויחיד לתת דין וחשבון לפני ריבונו של עולם. מרבותינו למדתי כי אל לנו לגזול חירות זו על ידי שליטה בחיי תלמידינו.

העולם שרווי היום במלחמה תרבות בין תפיסת עולם מערבית מתירנית לבין השקפת עולם דתית פונדמנטלייסטית. הפונדמנטאליזם מתגבר לנוכח הרדידות התרבותית שנוצרה בדמוקרטיות המערבית, אולם התשובה של הפונדמנטאליזם הדתי לרידיות זו מפחידה אף יותר. היא מחזירה את העולם לתפיסת עולם שבטיית וכוחנית. ישיבת הר עציון, בדמותם של הרוב ליכטנשטיין והרב עמיטל, אפשרה עומק של חיים דתיים מתוך דיאלקטיקה אמיתית. את העומק הזה אני מנסה להעביר לתלמידי.